

Gora je nad človekom

Stanko Klinar, jezikoslovec, prevajalec, planinski publicist, alpinist in turni smučar

Jože Mihelič

Uresničitev načrta (planinske ture, alpinističnega vzpona ...) je le zaključni štadij, le terminacija in zunanji dokaz tistega najglobljega hrepenenja, ki mu v vsakdanjem govoru pravimo želja po spoznavanju gora, težnja po športnem udejstvovanju, in iz katerega se rode teorije o etiki in celo o estetiki. Gora je v vsakem oziru, predvsem v moralnem, nad človekom, v strukturi svoje zgradbe in v raznolikosti skozi letne in dnevne čase bolj domiselna od človekove fantazije. (Stanko Klinar, Cmirove police, PV 1957/08, 447–451)

M ed listanjem po starih vestnikih sem se ustavil pri naslovu *Cmirove police*. Prvenstveno prečenje po policah Cmira sta 13. septembra 1956 opravila Pavel Baloh in Stanko Klinar. Kot izvirna zamisel o plezalni povezavi Cmira in Triglavske stene v ene same "Zlatorogove police" je bila nova plezalna smer nekaj posebnega, članek pa zgovorno predstavlja avtorja, njegov odnos do gora in do alpinizma ter njegove alpinistične cilje v tistem času. Takega Stanka Klinarja sem leta 1961 spoznal v srednji šoli kot svojega profesorja angleščine in po njegovi zaslugi nisem v zadregi, kadar moram angleščino tudi uporabiti. Na šoli je imel že takrat neformalno planinsko skupino. Sicer strogi profesor je bil na skupnih turah odgovoren in skrben vodnik, obenem pa pravi tovariš in prijatelj z obilico odličnega humorja, eden od nas. Po zaslugi mojega brata Tineta sem že v tistem času z njim tudi plezal. Neke nedelje sredi februarske zime smo v globokem snegu "zlezli" Potočnikovo smer v Spodnjem Rokavu, v ponedeljek v šoli pa ... kot da se ni nič zgodilo. Delo in prosti čas! Vedno je imel izdelan odnos do enega in do drugega. Z leti sva zgradila lepo, trajno prijateljstvo, da se človek razveseli vsakega novega srečanja, kljub temu pa ostaja Stanko za vselej moj sijajni učitelj. Na to sem ponosen!

Ko sem poiskal tvoj članek o policah v Cmiru, sta mi, poleg zapisanega v uvodu, ostala v spominu predvsem dva stavka: "Ves domač se vidi svet od zgoraj, ves kristalen kot starodavna povest, vreden velike ljubezni," in "Resnično, doživetja pridejo za človekom in so mu hrana in spodbuda za nadaljnjo podjetnost". To so stavki iz časa, ko sta pogosto plezala z mojim bratom Tinetom.

Naj o Tinetu povem, da je primer človeka, ki so ga za pisatelja naredile gore. Za marsikaterega današnjega uveljavljenega in upravičeno cenjenega planinskega pisca sumim, da bi imel marsikaj povedati tudi brez direktnega navdih gora, pri Tinetu je bilo to nemogoče. Bil je tako iskreno pošten, da ni mogel črhniti najmanjše planinske izjave, ki ne bi bila trdno usidrana v doživetju. To upam reči, ker sem spremljal njegov pisateljski razvoj od njegovih najzgodnejših začetkov. Nekateri odstavki v njegovi knjigi *Klic gora* se uvrščajo med najboljšo slovensko umetniško planinsko prozo. Planinsko doživetje je bilo zanj *conditio sine qua non*.

Ta ocena Tinetovega pisateljskega dela mi veliko pomeni. Avstrijska pisateljica Elfride Jelinek (Nobelova nagrada za literaturo 2004) je zapisala, da resnico lahko pripovedujemo le v jeziku, ki ga z osebno pričevanjsko močjo ves čas stvariteljsko prenavljamo. Zdi se, da se ta misel sklada s tvojim načinom izražanja. Učiš, da je smisel gore v tem, da bogati človekovo duhovnost. Pri tebi to ni fraza, ti tako živiš. Človek je edino bitje, ki se odlikuje po duhovnosti. Tega daru narave ne kaže zanemarjati ... Te dni sem dobil v roke esej italijanskega planinskega pisca po imenu Dante Colli. Naslov eseja je *La spiritualità delle altezze* (Duhovnost višav). Čeprav je esej dokaj kratek,

skozi alpinizem teče naravnost veletok duhovnosti, sicer bi bil reduciran na golo telesno vadbo, ki pa ni odlika izključno človeka, temveč vseh živih bitij – razen tistih, ki imajo korenine. Veliko se jih po tej plati še bolj uspešno uveljavlja. Gojimo torej to edinstveno lastnost oziroma ta edinstveni kapital, ki nam ga daje narava. Nikoli si nisem domišljjal, da sem kakšen poseben medij za transfer duhovnosti. Seveda sem bil pa vesel, če se nam je posrečilo odrezati sočen košček duhovnosti, ki smo ga s posrečene ture prinesli domov in s tem osrečili ne samo svojega duha, ampak tudi naše bližnje, ki so doma čakali, da se vrnemo in jim

Franceta Avčina. Najprej naj potožim, da njegov zgled zadnje čase čudno zahaja nekam za obzorja. V resnici je bil to pravi modrijan, ki je znal izmeriti daljo in nebesno stran tako za človekovo duhovnost kot za njegovo tehniko, ker je bil na obeh področjih suveren. Bil je zgled harmoničnega človeka, kakršnega so si zamislili stari Grki. Človek, ki obvlada tako umetnost kot tehniko, ki je spreten v ročnih in duhovnih stvareh, ki se razume na obrtniške izdelke in modroslovne globine.

Planinski javnosti si znan po mnogih člankih v Planinskem vestniku in vodniškem pisanju. Knjigo *Sto slovenskih vrhov*, ki sem jo prej omenil, pogosto jemljem v roke. Matjaž Kmecl je o njej zapisal: "Osebno sem prepričan, da je Klinarjevo vrhunsko hribovsko pisanje nastalo v njegovem veliko premalo cenjenem 'izbirnem vodniku' *Sto slovenskih vrhov* (izdanem pri Prešernovi družbi leta 1991). V njem je ob sto izbranih slovenskih gorah in gričih ustvaril sto nadvse živo, duhovito in berljivo napisanih esejev, polnih anekdot, antoloških verzov in najrazličnejšega znanja, vse pa prepojeno s svojevrstno planinsko erotiko in pripadnostjo." Sedaj, ko si v angleščino prevedel Tinetove Slovenske stene, bi morda lahko prevedel tudi to svojo knjigo?

Sto slovenskih vrhov je izrazito domoljubna knjiga, z nekaterimi tipičnimi ali zgolj slovenskimi zadevami, in kot taka manj primerna za tujce, ki se niso "medili" pod Triglavom. Pri prevodu je pomembna njegova ustreznost. Neustrezen prevod lahko spravi knjigo naravnost na slab glas, je prava medvedja usluga avtorju in tujejezičnim bralcem. Ponudili so mi že možnost, a sem odklonil. Zdi se mi, da je ta knjiga tako slovenska, da tujci te slovenskosti ali ne bi dojeli ali je ne bi marali.

Ko je leta 1971 prvič izšel tvoj vodnik *Karavanke*, je takratni urednik Planinskega vestnika Tine Orel o njem zapisal: "To je planinsko turistični vodnik, ki bi bil moral iziti v masovni nakladi, saj je dragocenost za vsakega Slovenca. Odpira nam oči v svet, ki ga pravzaprav malo poznamo in se njegove resničnosti malokrat zavemo, čeprav teče tam dan za dnem pravda za našo nacionalno eksistenco, za naše pravice." In kaj pravi Matjaž Kmecl: "Mislim, da si je (Stanko Klinar)

nekaj strani, se za dokaz duhovnosti poslužijo znamenitih imen iz zgodovine alpinizma, kot so Whymper, Guido Rey, Emilio Comici, in kako so ti dojemali gore. Iz tega človek počasi povzame, da

privoščimo lepo besedo ali s soncem obsijano doživetje, ki nam je bilo dano.

Omenil si, kaj nam podarja narava.

V knjigi *Sto slovenskih vrhov* si v poglavju o Mojstrovki zapisal: "Človek je del narave, ne tehnike, in srečen je predvsem kot del narave."

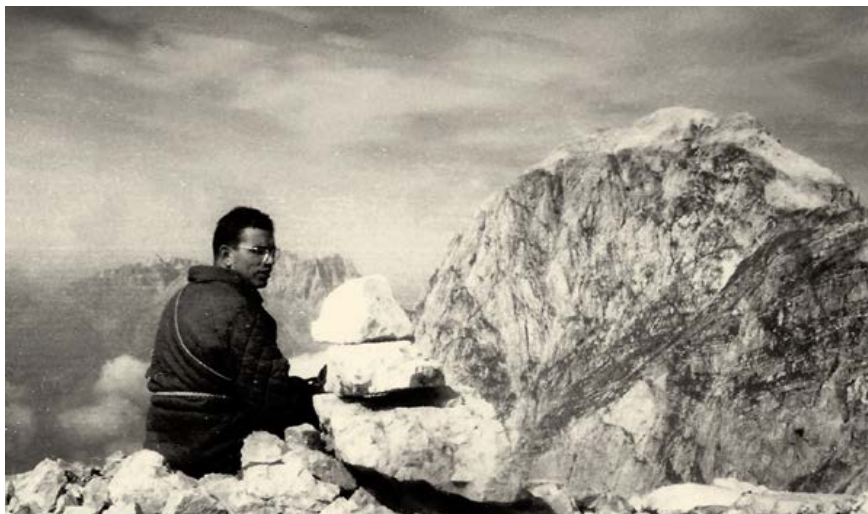
Kadar nanese beseda na človeka kot del narave, se ne morem izogniti zgledu

1 Stanko Klinar Foto: Jože Mihelič

2 Na Planjavi, januarja 1986
Foto: Miran Hladnik

Karavanke izbral, ker so ostajale nekam odrinjene in zastražene. Potem jih je pa raziskal do obisti: ne samo itinerarsko ('badjurovsko' radi rečemo), tudi široko kulturno, jezikovno, toponimsko, narodnostno, zgodovinsko, tako da je pripravil zgleden, enciklopedično izčrpen vodnik. Ni čudno, da je z njim doživel tri ponatise, skupaj štiri 'izdaje'."

Delo nikakor ni bilo lahko. V poldrugem letu, ki sem ga imel na voljo za sestavo vodnika, sem – ne da bi seveda smel zanemarjati poklicne dolžnosti – še enkrat obhodil vse gorovje, na nekatere vrhove sem se moral povzpeti celo večkrat z raznih strani, študiral gradivo, izpraševal domačine na terenu in druge poznavalce, se prebijal skozi pragozd navskrižja poimenovanj, vendar mi je bilo vse to v veselje. Ironija takšnega dela je, da človek včasih porabi ves dan, da lahko pristavi eno samo vrstico. Brez veselja do dela bi ne bil opravičil ničesar. Skušal sem v pravičnem sorazmerju opisati tako severne kot južne pristope, se spuščal v estetsko presojo poti in izletov ter tudi plezalcu namignil, kje je zanj primeren svet.

Na Kotovi špici, 5. septembra 1964, zadaj Mangart Arhiv Stanka Klinarja

Vodnik *Karavanke* je doživel največ strokovnega priznanja. Zame ima tudi domoljubni pomen, kar je v oceni edini poudaril Tine Orel, saj sem se trudil zapisati kar največ slovenskih zemljepisnih imen na severni strani Karavank in pokazati, da so slovensko pogorje. Malo nas je seveda skrbelo, kaj bodo rekli na oni strani meje, saj je bila takrat še precej "huda", k sreči brez potrebe. Veliko sem si pomagal z *Imenoslovjem koroških Karavank* Josipa Šašlja, ki je v 30. letih

prejšnjega stoletja izhajalo v *Planinskem vestniku*, in me boli srce, ker ga novejši pisci premalo upoštevajo. Novotarije, kakršna je na primer Pavličovo sedlo, me jezijo, ker so napačne. Nemški *Sattel* so prevedli nazaj v slovenščino! Pravilno je Pavličev vrh. Pri Koroških vrh pomeni tudi preval; saj imajo tudi Jezerski vrh in druge take primere. O tej in o podobnih napakah sem pisal v PV 2001/11 v članku *Zbogom, starožitnost! Dober dan, žalost!* Pavličev vrh, ki ga omenjam, so vestno zabeležili Badjura, Planina in Kopač v svojih vodnikih in na zemljevidih.

Poglavitno torišče tvojega zanimanja in delovanja je zagotovo imenoslovje. Miran Hladnik je o tebi zapisal: "Mislim, da bo treba nekoliko dopolniti oznako jezikoslovec anglist. Čeprav ni diplomiral iz slovenščine, ga imamo upravičeno tudi za slovenista, jezikoslovnega in literarnega, saj je pisal o gorskih imenih, njihovem zapisovanju in prevajanju, in o knjigah, leposlovnih in strokovnih, na temo gora – vse s posebno občutljivostjo za slovenski jezikovni izraz."

Osnovna zapoved imenoslovja je spoštovati ljudsko poimenovanje. Če to podredimo standardnemu zapisu, ga ne smemo podrediti tako, da se izgubi prvotni pomen ali prvotna oblika. V krajevnih imenih je ljudska duša. To je v resnici poezija domačinov in zapisovalec imen se mora *pobrigati* za pravo obliko. Napake se dogajajo tudi v izgovarjavi. Tako se recimo koroško občno ime olša (knjižno jelša) po SSKJ sicer izgovarja [ouša], a imena gore Olševe živ krst ne izgovarja [ouševa], ampak celo pravopis določa izgovarjavo po črki, torej [olševa]. Med temi napakami mi močno ježi kožo Stegovnik. Prav je

Štegovnik. Zdaj pa je tako, da ne le da ga izgovarjajo z začetnim s, še naglas premaknejo in govorijo [stegovnik]! Očitno so slovenski kartografi ime gladko prepisali od nemških, v nemščini pa se St- na začetku besede seveda pravilno izgovarja [št]. Veselilo bi me tudi, če bi se *Planinski vestnik* odvalil pisati Prisojnik in bi namesto te umetne tvorbe raje uporabljal izvorno ime Prisanek.

Zdaj ne moreva več mimo omembe tvojega obsežnega opusa. Bibliografija, namenjena tvojim nekdanjim študentom in strokovni javnosti, obsega šest knjig (brez številnih ponatisov), planinska bibliografija pa skoraj dvakrat toliko (spet brez ponatisov). Tukaj so še mnogi prevodi in članki s strokovno, polemično ali doživljajsko tematiko, sodelovanje pri Planinskem terminološkem slovarju in drugo. Vselej se zavzemaš za resnico, da se izrazom dá prava oblika, ljudem in dogodkom pravo mesto. Zaradi mojih rodbinskih povezav s Svetim Tomažem v Slovenskih goricah mi je všeč, ker si poiskal pravega avtorja besedila "triglavske himne" in napisal vodnik *Po Slomškovi poti*.

Jakob Aljaž je trdil, da je avtor pesmi *Oj Triglav moj dom* Aleš Ušeničnik, v resnici pa je bil Matija Zemljčič, župnik pri Svetem Tomažu pri Ormožu, čisto na drugem koncu Slovenije. Ko je bil bogoslovec v Mariboru, je objavljal v rokopisnem časopisu *Lipica*, in tako ga je pevovodja tamkajšnjega zbora prosil, naj prevede v slovenščino nemško domoljubno pesem o Schwarzwaldu, da jo bodo peli. Pa jo je več kot prevedel: Schwarzwald je nabrito nadomestil s Triglavom! Zemljčič je bil skromen človek in si ni prizadeval ovreči napačnih trditev. Ker se je pod pesem podpisal kot Slavin kakor še več takratnih pesnikov, so jo tisti, ki niso bili zadovoljni z Ušeničnikom, pripisovali Sardenku ali Vandotu. Prav nič jih ni motilo, da je bil Vandot ob nastanku pesmi star šele devet let!

V uvodu sem omenil tvoj planinski krožek na Gimnaziji Jesenice. S Tomažem Budkovičem sva bila tvoja dijaka, ko si naju neke septembrske nedelje popeljal na Visoko Belo špico v svet Zahodnih Julijcev, kjer sva prvič pogledala v gore onkraj meje. Tam si se do naju obnašal kot do sebi enakih. Ali ne poje stara pesem "V hribih kot eno smo vsi"? Kaj bom s puhlim formalizmom? To je smrt za tovarništvo.

Turno smučanje v Nockbergih

Foto: Jože Mihelič

Razlika med menoj in dijaki je bila okoli deset let, nekatera znanstva iz krožka so preživela moj odhod z gimnazije. S Klemenom Štolcerjem, na primer, sva v pravem mladostnem naletu odvihrala na Matterhorn. Zabavna podrobnost: razmere so bile idealne, a naju je na povratku vseeno ujela noč. Bivakirala sva tako, da sva vso noč hodila po desetmetrski zaplati snega sredi prepadov gor in dol, da sva preganjala mraz. Ko je zjutraj prva vodniška naveza pokukala skozi temo v najin "bivak", se švicarski vodnik ni mogel obrzdati in naju je uščipnil: "War der Berg zu groß?" Izpadla sva kot ponižana domišljavca, ki sta mislila, da si lahko privoščita Matterhorn brez vodnika. Ampak saj sva si ga! Mar nisem bil jaz takrat na Planinski zvezi Slovenije vpisan kot gorski vodnik? Je bilo to premalo? Matterhorn se mi je tako vsadil v srce, da sem se vrnil tudi v navezi s štirinajstletnim sinom.

Gore zunaj slovenskih meja so ti dobro znane. Kam te je najbolj vleklo?

Obhodil sem ves Alpski lok, od Dauphineje do Dunaja. Moj izziv so

bili klasični vrhovi. Veliko sem hodil tudi po nealpskem svetu, v Pirenejih, škotskem višavju, Makedoniji. Nisem se udeleževal ekspedicij, ker se nisem čutil sposobnega za visokogorje, kot so Andi ali Himalaja. Bolj me je zanimalo, kako se bom obnesel ali kako bom doživljal domače evropske vrhove, ki so jih naši klasiki s Kugyjem na čelu tako veličastno popisali. Vedno me je zanimalo, ali bom kos tem turam. Strašno sem vesel, da sem bil dvakrat na Matterhornu in dvakrat na Mont Blancu, da sem preplezal vzhodno steno "Staničevega" Watzmanna, veliko plezal v Dolomitih, Severnih Apneniških Alpah. Zlasti so me navduševali turni smuki, nepozabni so spusti z vrhov Hochalmspitze, Venedigerja, Johannisberga, Kredarice. Turni smuk je višek planinske poezije.

Nockberge sva skupaj presmučala podolgem in počez. Takrat si izjavil, da se človek v življenju marsičesa tudi naveliča, turnega smučanja pa nikoli ni dovolj. Tako evforično je Tine nekoč dejal, če se na koncu vrneva k njemu, da so štirje letni časi izjemna tema za glasbene ustvarjalce, a kaj ko je maestro Vivaldi s svojo znano skladbo vse povedal. Včasih razmišljam, če nista morda Stanko in

Tine vsega povedala v *Sto slovenskih vrhovih in Slovenskih stenah*?

Tu seveda krepko pretiravaš, čeprav vem, da je v tvojem namigu skrita nagajivost in seveda veselje, ki ga občutiš, kadar omenjeni knjigi jemlješ v roke. Daleč od tega, da bi s Tineto vse povedala. Onkraj Tinetove in moje knjige so prostrana kraljestva subjektivnega doživljanja. Mnoga mlada sijajna peresa (upravičeno!) veliko obetajo, in kako ne bi ob vsestranskem umetniškem in tehničnem napredku. Naj izdam eno temo. Veliki umetniško in tehnično dovršeni alpinistični maestro Emilio Comici je preigraval svoje sposobnosti z vprašanjem, ali se ne bi dalo plezalnega vzpona idejno ali pa nazorsko primerjalno definirati kot umetniško delo. Seveda je imel v mislih elegantno, skoraj baletno izvedbo plezalnega vzpona. (Slonovska basarija in napol zadavljena vleka na vrvi sta svetlobna leta daleč od umetniške kreacije.) Kolikor mi je znano, dlje kot do vprašanja Comici ni prišel (in tudi nihče drug ne). Je pa zapustil to vprašanje "stremeči mladini" (po Kugyju). V naših mlajših vrstah vidim močne intelektualne dediče, ki bi lahko strli ta oreh. ●

(Z dovoljenjem Mojce Luštrek je v prispevek uvrščenega nekaj gradiva iz njenega odličnega intervjuja z dr. Stankom Klinarjem, objavljenega na spletišču *Gore in ljudje*)